

Vellykket gjennomgang av avfallssikkerhet ved IAEA – global tilslutning høyt prioritert i fremtiden

Det første møtet mellom kontraktpartene under Felleskonvensjonen om sikkerhet ved håndtering av brukt brensel og om sikkerhet ved håndtering av radioaktivt avfall ble avholdt ved det Internasjonale atomenergibyrå (IAEA) i Wien den 3.-14. november i 2003. Hovedkonklusjonen fra møtet var at ny, verdifull og relevant informasjon er kommet på bordet, men at ytterligere kraft må settes på oppgaven om å få større tilslutning til konvensjonen. For Norge er russisk tilslutning spesielt viktig, særlig når det ytes omfattende norsk assistanse for å bedre eksisterende russiske anlegg for atomavfall.

Norge signerte Felleskonvensjonen om sikkerhet ved håndtering av brukt brensel og om sikkerhet ved håndtering av radioaktivt avfall (avfallskonvensjonen) den 29. 9. 1997, samme dag som den ble åpnet for signering. Norge ratifiserte konvensjonen den 12. januar 1998. Konvensjonen trådte i kraft 18. juni 2001.

Ett av kravene i konvensjonen er at alle konvensjonsparter skal treffes på gjennomgangsmøter minst hvert tredje år. Det første møtet skulle dermed avholdes innen 30 måneder etter at konvensjonen har trådt i kraft. Dette møtet ble avholdt 3.-14. november 2003 på IAEAs hovedkontor i Wien. IAEA innehar sekretariatsfunksjonen for kontraktpartene og er depositar for konvensjonen.

Hovedmålet med konvensjonen er å oppnå og opprettholde et høyt nivå på sikkerheten ved håndtering av brukt brensel- og radioaktivt avfall over hele verden.

Hovedmekanismen for å oppnå dette er å la hver kontraktspart utforme nasjonale rapporter for å beskrive hvordan landet oppfyller eller planlegger å oppfylle de 25 tekniske artiklene i konvensjonen. Det kan deretter stilles spørsmål til rapportene fra de andre kontraktpartene. Spørsmål og svar sendes skriftlig i forkant av møtet. Norge mottok 94 spørsmål fra 11 land. På gjennomgangsmøtet skal hvert land presentere sin rapport inklusive summering av svarene samt muntlig svare på eventuelle oppfølgingsspørsmål.

En søsterkonvensjon til avfallskonvensjonen, som innehar lignende mekanismer for internasjonal gjennomgang og vurdering er Konvensjonen vedrørende kjernefysisk sikkerhet som omhandler sikkerhet ved kjernekraftverk. Norge skal ferdigstille sin rapport under denne innen medio september 2004.

Observasjoner

Noen hovedtrekk:

- Konvensjonen har fått fart på nasjonale rapportssystemer. Dette har bidratt til progresjon og forbedringer i flere land.
- Utarbeidelse av nasjonale rapporter er en nyttig selvevalueringsprosess. Hvert land ser ut til selv å identifisere svakheter og forbedringer i sine organisasjoner og systemer.
- Flere land rapporterte hvor de planlegger forbedringer. Dette vil bli fulgt opp med nye rapporter på neste møte.

Det er viktig at alle land har et langtidsperspektiv på strategien for behandling av brukt brensel og radioaktivt avfall. Det er kun få land som i dag har konkrete planer på deponier om brukt brensel og langlivet eller høyaktivt avfall. Flere land tok opp muligheten for felles løsninger over nasjonale landegrensler, dvs. at et land kan ta i mot avfall fra et annet land for deponering. Dette er ikke praksis i dag. Dekommisjonering og planer for avfallsbehandling må integreres bedre og på et tidlig stadium. Det ble påpekt at det savnes internasjonale standarder for friklassing.

En rapport fra gjennomgangsmøtet (summary report) finnes tilgjengelig hos IAEA, den kan også fås ved henvendelse til Strålevernet.

Promotering

Det vil nå være viktig med promotering av konvensjonen for å få flere land til signere, ratifisere og bli partnere. De som ikke har ratifisert bør oppfordres til å gjøre det. Russland har i dag signert, men ikke ratifisert konvensjonen. Svært mange av IAEAs 135 medlemsstater har radioaktivt avfall, fra store kjernekraftnasjoner som USA og Frankrike til land som kun har noen radioaktive kilder fra

industri og/eller sykehus. Det er viktig at det finnes lover og regler også i disse landene og at avfallet behandles på en forsvarlig måte.

Veien videre

Ny rapport skal sendes til IAEA innen 15.10.05. Spørsmålsrunde vil foregå den 15.2 – 15.4 2006 og det andre gjennomgangsmøte 15.-26. mai 2006.

Norske myndigheter og Institutt for energiteknikk (IFE) skal arbeide for at sikkerheten ved de norske anleggene skal opprettholdes og forbedres. På neste møte er det et mål for Norge å rapportere om prosessen med mellom-lager/deponi for brukt brensel og langlivet avfall, etableringen av et sentralt kilderegister, ny forskrift med tilhørende veiledninger, samt å gi en bedre beskrivelse av avfall og brensel i Norge gjennom å bruke et forbedret klassifiserings-system.

Felleskonvensjonene om sikkerhet ved håndtering av brukt brensel og om sikkerhet ved håndtering av radioaktivt avfall

(Joint Convention on the Safety of Spent Fuel Management and on the Safety on Radioactive Waste Management)

Ved å være medlem av konvensjonen binder landene seg til kontinuerlig å forbedre sikkerhet i forbindelse med behandling, lagring og deponering av brukt brensel og radioaktivt avfall. Landenes forpliktelser baserer seg på prinsippene i IAEAs grunnleggende anbefalinger og dekker områder som lovgivning, myndighetsstruktur og uavhengighet, lokalisering av anlegg, design, konstruksjon, drift og nedleggelse, ressurser og kvalitetssikring. Beredskap, grenseoverskridende transport og behandling av brukte kapslede kilder er også temaer i konvensjonen.

En relevant nasjonal lovgivning og en sterk, uavhengig nasjonal tilsynsmyndighet er nøkkelelementer for å kunne oppfylle kravene.

Strålevernsrapport 2003:15 er Norges nasjonale rapport. Her er også alle spørsmål og svar som Norge fikk samt hele teksten til konvensjonen. Rapporten er på engelsk. Norges rapport finnes også på www.nrpa.no. Informasjon om denne og kjerne sikkerhetskonvensjonen finnes på www.iaea.org og www-rasanet.iaea.org/conventions.htm også når det gjelder hvilke land som har signert og ratifisert konvensjonen. Se også: StrålevernInfo 2003:09. Konvensjonsteksten på norsk finnes på www.lovdata.no (traktater).